

<http://risu.org.ua/ua/index/resources/statistics/ukr2010>.

5. Церква в українському суспільстві. Матеріали соціологічного дослідження / [авт. кол.: В. П. Перебенесюк (кер.-ред.) та ін.]. – К. : «ВІП», 2004. – 52 с.

РЕЗЮМЕ

А. А. Кислый. Религиозное образование и наука в Украине: современное состояние и тенденции развития.

В статье рассмотрена система религиозного образования и науки в Украине. Раскрыто ее современное состояние, определены основные пути развития в общественной среде. Проанализирована проблема соотношения религиозного и светского образования и науки в Украине.

Ключевые слова: религиозное образование, духовные учебные заведения, богословие, христианская этика.

SUMMARY

A. O. Kysliy. Religious Education and Science in Ukraine: the Modern State and Tendencies of Development.

In the article the system of religious education and science in Ukraine is considered. Its modern state opens up and the basic ways of development in a public environment are determined. The problem of correlation of religious and society education and science in Ukraine is analyzed.

Key words: theological education, spiritual educational institutions, theology, christian ethics.

УДК 376.1:114 – 056.3

Т. В. Золотарьова

Сумський державний педагогічний
університет ім. А. С. Макаренка

ФРАКТАЛЬНІСТЬ КОРЕКЦІЙНОГО ПРОЦЕСУ

У статті зроблено спробу визначити структуру цілеспрямованого корекційного процесу. Здійснено порівняльну характеристику процесів прямої та оберненої корекції. Розглянуто особливості зовнішнього та внутрішнього впливу на системи «особистість» і «дефект» дітей з психофізичними порушеннями.

Ключові слова: корекція, процес, метод, фрактал.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку корекційної педагогіки існує досить велика кількість різноманітних методів роботи з дітьми з психофізичними порушеннями (далі – ПФП). Та всі ці методи мають один недолік: дитина не навчається – її навчають, вона не виховує себе – її виховують інші, а її дефекти коригують майже без її відома. Отже, зазвичай

дитина бере мінімальну участь у корекційно-розвивальному процесі. Більшість зусиль витрачається з боку дорослих. Така корекція не породжує у дитини бажання позбавитися недоліків розвитку, не пробуджує самостійності в подоланні дефектів і становленні власного «Я». Тому корекційна робота не завжди буває дієвою, навіть якщо і враховується стохастичність корекційного процесу. Як цьому запобігти? На нашу думку, необхідно застосовувати синергетичні методи прямої корекції – способи стимуляції власної діяльності дитини, спрямованої на процес розпаду підсистем дефекту та формування і вдосконалення відповідних підсистем особистості.

Аналіз актуальних досліджень. Аналізуючи синергетичні методи корекції, ми зіткнулися з тим, що кожен метод містить не просто набір, групу прийомів – вони є системою, структури якої багаторазово повторюються у процесі корекції. Дотепер у відомій нам літературі такий підхід до вивчення процесу корекції не зустрічався.

Мета статті – з'ясувати структуру корекційного процесу та її практичне значення для корекційних педагогів і дітей з ПФП.

Виклад основного матеріалу. Пригадаємо сутність корекції. Пряма корекція – процес розпаду підсистем дефекту та формування і вдосконалення відповідних підсистем особистості. Обернена корекція – процес розпаду підсистем особистості та формування і вдосконалення відповідних підсистем дефекту.

У процесі дослідження було з'ясовано, що корекція об'єднує по чотири етапи змін у системах «особистість» і «дефект» у дітей з ПФП (табл. 1), отже, є восьмиактним процесом, який включається сам у себе кілька десятків разів і тому є утворюючим елементом і цілеспрямованого, і стихійного компонентів цілісного корекційного процесу. Між утворюючими елементами цілеспрямованої корекції функціонують такі зв'язки, за яких наступний восьмиактний процес не може початися доти, поки не закінчився попередній, оскільки в кожному з цих процесів порядок руйнування й утворення горизонтальних і вертикальних зв'язків у підсистемах особистості та дефекту є інваріантним. Стихійний компонент корекційного процесу розглянемо пізніше.

Таблиця 1.

Порівняльна характеристика процесів прямої та оберненої корекції

Пряма корекція	Обернена корекція
Пряма горизонтальна корекція – процес розпаду горизонтальних зв'язків між підсистемами особистості і дефекту й утворення горизонтальних зв'язків між підсистемами особистості.	Обернена горизонтальна корекція – процес розпаду горизонтальних зв'язків між підсистемами особистості і дефекту й утворення горизонтальних зв'язків між підсистемами дефекту.
Пряма вертикальна корекція – процес розпаду вертикальних зв'язків між елементами підсистем дефекту й утворення вертикальних зв'язків між відповідними	Обернена вертикальна корекція – процес розпаду вертикальних зв'язків між елементами підсистем особистості й утворення вертикальних зв'язків між відповідними елементами підсистем

елементами підсистем особистості.	дефекту.
<p>Розпад горизонтальних зв'язків між існуючими елементами особистості і дефекту:</p> <p>зона найближчого регресивного розвитку горизонтального зв'язку між елементами підсистеми № 1 системи «особистість» та елементами підсистеми № 1 системи «дефект»;</p> <p>зона актуального регресивного розвитку горизонтального зв'язку між елементами підсистеми № 1 системи «особистість» та елементами підсистеми № 1 системи «дефект».</p>	<p>Розпад горизонтальних зв'язків між існуючими елементами особистості і дефекту:</p> <p>зона найближчого регресивного розвитку горизонтального зв'язку між елементами підсистеми № 1 системи «особистість» та елементами підсистеми № 1 системи «дефект»;</p> <p>зона актуального регресивного розвитку горизонтального зв'язку між елементами підсистеми № 1 системи «особистість» та елементами підсистеми № 1 системи «дефект».</p>
<p>Розпад вертикальних зв'язків між існуючими елементами дефекту:</p> <p>зона найближчого регресивного розвитку вертикального зв'язку елемента підсистеми № 1 системи «дефект»;</p> <p>зона актуального регресивного розвитку вертикального зв'язку елемента підсистеми № 1 системи «дефект».</p>	<p>Розпад вертикальних зв'язків між існуючими елементами особистості:</p> <p>зона найближчого регресивного розвитку вертикального зв'язку елемента підсистеми № 1 системи «особистість»;</p> <p>зона актуального регресивного розвитку вертикального зв'язку елемента підсистеми № 1 системи «особистість».</p>
<p>Утворення вертикальних зв'язків між існуючими та новими елементами особистості:</p> <p>зона найближчого прогресивного розвитку вертикального зв'язку елемента підсистеми № 1 системи «особистість»;</p> <p>зона актуального прогресивного розвитку вертикального зв'язку елемента підсистеми № 1 системи «особистість».</p>	<p>Утворення вертикальних зв'язків між існуючими та новими елементами дефекту:</p> <p>зона найближчого прогресивного розвитку вертикального зв'язку елемента підсистеми № 1 системи «дефект»;</p> <p>зона актуального прогресивного розвитку вертикального зв'язку елемента підсистеми № 1 системи «дефект».</p>
<p>Утворення горизонтальних зв'язків між існуючими елементами особистості:</p> <p>зона найближчого прогресивного розвитку горизонтального зв'язку між елементами підсистеми № 1 системи «особистість»;</p> <p>зона актуального прогресивного розвитку горизонтального зв'язку між елементами підсистеми № 1 системи «особистість».</p>	<p>Утворення горизонтальних зв'язків між існуючими елементами дефекту:</p> <p>зона найближчого прогресивного розвитку горизонтального зв'язку між елементами підсистеми № 1 системи «дефект»;</p> <p>зона актуального прогресивного розвитку горизонтального зв'язку між елементами підсистеми № 1 системи «дефект».</p>

Управління даним процесом складається з п'яти синергетичних методів, які водночас є етапами корекції будь-якої підсистеми систем «особистість» і

«дефект» й утворюючими елементами цілеспрямованого корекційного впливу. Послідовність синергетичних методів корекції залишається постійною, незалежно від особливостей підсистем, у яких відбувається корекція: 1) нелінійний корекційний діалог; 2) пробуджуюча корекція; 3) гештальткорекція; 4) самокорекція; 5) корекція як фазовий перехід. Кожен із цих методів включається у вигляді прийому сам у себе та в інші методи по 16 разів (отже, за один процес корекції кожен метод повторюється 80 разів), оскільки кожен метод (усього їх п'ять) містить по чотири прийоми (прийом установалення взаємно однозначної відповідності базується на принципі відкритості, прийом вибору базується на принципі нелінійності, прийом установалення ієрархії базується на принципі підпорядкування, прийом співпраці для досягнення спільної мети базується на принципах кооперативності та когерентності), кожен з яких поділяється на чотири частини (роль дорослого в прийомі для себе та для дитини, роль дитини в прийомі для себе та для дорослого), кожна з яких містить по п'ять прийомів (збігаються з назвами методів). Під час прямої корекції за кожен з цих найдрібніших прийомів певна підсистема системи «дефект» проходить по дві зони розвитку в горизонтальному та вертикальному компонентах (зону найближчого регресивного розвитку і зону актуального регресивного розвитку), відповідна їй підсистема системи «особистість» проходить по дві зони розвитку у вертикальному та горизонтальному компонентах (зону найближчого прогресивного розвитку і зону актуального прогресивного розвитку). Під час оберненої корекції за кожен з цих найдрібніших прийомів певна підсистема системи «особистість» проходить по дві зони розвитку у горизонтальному та вертикальному компонентах (зону найближчого регресивного розвитку і зону актуального регресивного розвитку), відповідна їй підсистема системи «дефект» проходить по дві зони розвитку у вертикальному та горизонтальному компонентах (зону найближчого прогресивного розвитку і зону актуального прогресивного розвитку). Таким чином, цілеспрямована корекція однієї підсистеми дефекту (як і особистості) є не восьмиактним, а багатоактним процесом у просторово-часовому відношенні, оскільки містить велику кількість корекційних процесів різних масштабів, що відображає ієрархічний принцип побудови корекції.

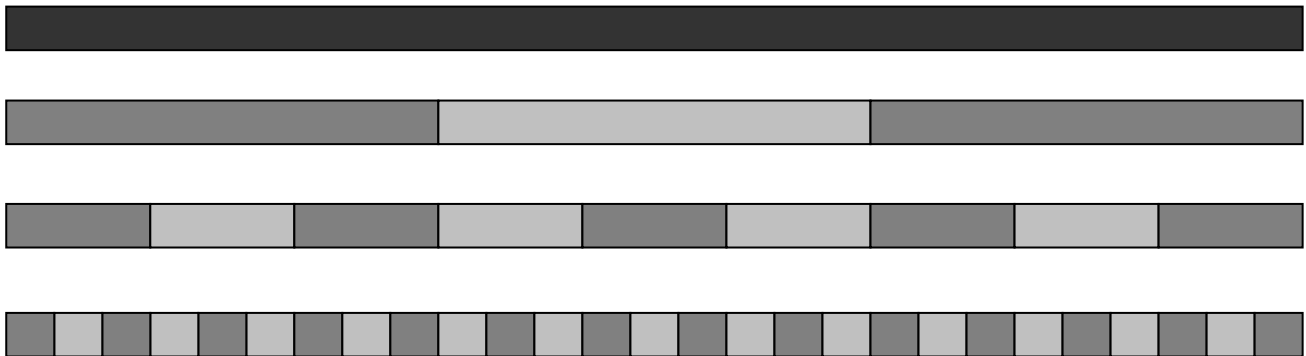
Під час повторення корекції в межах будь-якої пари підсистем особистості та дефекту система синергетичних прийомів корекції забезпечує самоподібність процесу корекції: в просторі ззовні (з боку впливу інших людей – вплив дорослого на дитину і дитини на дорослого) і зсередини (з боку впливу людини самої на себе – вплив дитини на себе, вплив дорослого на себе) та в часі (коли б не застосовували корекцію – вчора, сьогодні, завтра, – зберігається просторова структура внутрішнього та зовнішнього застосування прийомів та сутність відповіді систем на вплив).

Зупинимось на особливостях прямої корекції, оскільки під час оберненої корекції вдосконалюється система «дефект».

Методи і прийоми цілеспрямованого зовнішнього корекційного впливу повторюються вранці і ввечері вдома (вплив батьків) та вдень у школі (вплив

педагогів). Але це не означає, що вдома на дитину впливають тільки батьки, а у школі – тільки педагоги. Цілеспрямовані впливи школи та сім'ї є дискретними і чергуються один з одним протягом усього періоду корекції певного дефекту (схема 1). Коли дитина знаходиться вдома, педагог на неї впливає опосередковано, через знання, уміння і навички (далі – ЗУН), яких він допоміг набути дитині під час здійснення педагогічного процесу; коли дитина знаходиться у школі, батьки на неї впливають опосередковано, через ЗУН, яких вони допомогли набути дитині вдома. Згодом, коли у дитини виникає потреба чинити так, як учили дорослі, опосередкований зовнішній вплив стає внутрішнім – відбувається інтеріоризація ЗУН. Внутрішній вплив також є дискретним, оскільки перемежовується із зовнішнім впливом: коли дитина впливає сама на себе, вона не може сприймати впливу іншої людини і навпаки, сприймаючи вплив іншої людини, дитина не може впливати сама на себе.

Схема 1. Переміжність цілеспрямованого корекційного впливу батьків та педагогів на дитину

Пояснення до схеми 1. *Найтемнішим прямокутником* позначено цілеспрямований зовнішній корекційний вплив. *Темно-сірими прямокутниками* позначено вплив сім'ї на дитину. *Світло-сірими прямокутниками* позначено вплив школи на дитину.

Мета цілеспрямованого корекційного впливу залишається постійною за зміни масштабів його реалізації (структурних одиниць-приймів різних рівнів підпорядкування):

1) метою прийому *нелінійного корекційного діалогу* є прийняття людиною факту наявності у неї дефекту, встановлення взаємозв'язку з дорослим (дитиною) на рівні даної структурної одиниці;

2) метою прийому *пробуджуючої корекції* є постановка мети, загальної для даної структурної одиниці; необхідно усвідомити той факт, що дефект заважає досягти цієї мети, а також виявити, як і наскільки дефект заважає досягти цієї мети; поява бажання подолати дефект;

3) метою прийому *гештальткорекції* є створення в уяві детального чуттєвого образу відповідної підсистеми; також необхідно запропонувати

кілька варіантів досягнення кожної деталі образу та вибрати з них по одному найоптимальнішому;

4) метою прийому *самокорекції* є перетворення можливості (створеного в уяві чуттєвого образу) в дійсність (реально існуючу підсистему деталей) – практична реалізація корекційної роботи;

5) метою прийому *корекції як фазового переходу* є перехід певної підсистеми дефекту на нижчий рівень розвитку і відповідної їй підсистеми особистості на вищий.

Таким чином, за зміни масштабу прямого та оберненого цілеспрямованих корекційних процесів порядок зміни системних властивостей підсистем системи «особистість» і системи «дефект» та структура управляючого впливу залишаються інваріантними.

Отже, цілеспрямована корекція є фрактальним процесом. Фрактальний процес – це самоподібний процес, фрагменти структури якого повністю повторюються через певні часові проміжки. Таке визначення ми дали на основі визначення, запропонованого О. М. Князевою: «Фрактальні об'єкти – об'єкти, які мають властивість самоподібності, чи масштабної інваріантності, тобто такі, деякі фрагменти структури яких повністю повторюються через певні просторові проміжки» [2, 241]. «...Фрактал складається з однотипних елементів різних розмірів і, по суті, є візерунком, що повторюється при зміні масштабів. Малий фрагмент такого об'єкта подібний до іншого, більш великого фрагмента або навіть до структури у цілому. Тому говорять, що фрактал є структурою, що складається з частин, які подібні до цілого» [4, 25]. Указані особливості фрактальних множин характерні й для системи корекційних процесів, які здійснюються під час реалізації синергетичних методів корекції та підпорядковуються єдиній меті – корекції конкретної підсистеми дефекту чи особистості. Процес цілеспрямованої корекції має здатність багаторазово повторюватися без зміни структури протягом життя людини.

Цілісний корекційний вплив на дитину є дискретним і переміжним, оскільки складається з: 1) цілеспрямованого внутрішнього впливу дитини самої на себе; 2) цілеспрямованого зовнішнього впливу на дитину сім'ї, школи та інших інститутів соціалізації (оскільки корекція є складовою частиною процесу соціалізації); 3) стихійного внутрішнього впливу дитини самої на себе; 4) стихійного зовнішнього впливу на дитину навколишнього середовища. Необхідно відзначити, що фрактальним є тільки процес цілеспрямованої корекції, а стихійна (неорганізована, некерована, випадкова) корекція не є фрактальною. Стихійна корекція може вклинюватись у цілеспрямовану корекцію між будь-якими її елементами, тому цілісний корекційний процес також не буде фрактальним.

Усе сказане стосується, з деякими відмінностями (таблиці 2 і 3), і процесу реабілітації: якщо до впливу патогенного для особистості фактора дитина мала елемент дефекту, то буде здійснюватись корекція, якщо елемент особистості, – то реабілітація. Це відображено й у назвах методів: нелінійний реабілітаційний діалог, пробуджуюча реабілітація, гештальтреабілітація, самореабілітація,

реабілітація як фазовий перехід. Отже, пряма та обернена цілеспрямована реабілітація також є фрактальним процесом.

Таблиця 2

Прямі корекція та реабілітація

Процеси	До впливу патогенного для особистості фактора		Після впливу патогенного для особистості фактора			
	Елементи системи «особистість»	Елементи системи «дефект»	До процесу		Після процесу	
			Елементи системи «особистість»	Елементи системи «дефект»	Елементи системи «особистість»	Елементи системи «дефект»
Корекція	Ніколи не було	Завжди був (раніше дитина цього не вмiла, але відразу навчилася робити це неправильно)	Немає	Є	Є	Немає
Реабілітація	Завжди був (раніше дитина цього не вмiла, але відразу навчилася робити це правильно)	Ніколи не було	Немає	Є	Є, оскільки є можливість знову приєднати такий самий елемент до цієї ж підсистеми	Немає

Таблиця 3

Обернені корекція та реабілітація

Процеси	До впливу патогенного для дефекту фактора		Після впливу патогенного для дефекту фактора			
	Елементи системи «дефект»	Елементи системи «особистість»	До процесу		Після процесу	
			Елементи системи «дефект»	Елементи системи «особистість»	Елементи системи «дефект»	Елементи системи «особистість»

Обернена корекція	Ніколи не було	Завжди був (раніше дитина цього не вміла, але відразу навчилася робити правильно)	Немає	Є	Є	Немає
Обернена	Завжди був (раніше дитина цього не вміла, але відразу навчилася робити неправильно)	Ніколи не було	Немає	Є	Є, оскільки є можливість знову приєднати такий самий елемент до цієї ж підсистеми	Немає

У подальшому необхідно з'ясувати, чи є фрактальними цілеспрямовані процеси навчання, виховання, абілітації, компенсації, адаптації, соціалізації.

Висновки. Розуміння цілеспрямованої корекції як фрактального процесу дозволяє холістично аналізувати процес зміни системних властивостей систем «особистість» і «дефект» дітей з ПФП. Практичне значення фрактальності процесу корекції для дітей з ПФП полягає в тому, що у них унаслідок багаторазового повторення однотипних дій виробляється навичка самостійного своєчасного пошуку та виправлення недоліків розвитку, а також значно зростає їхня самостійність в інших видах діяльності, що є найважливішим показником результативності корекційної роботи. У корекційних педагогів з'являється можливість планувати і проектувати освітнє середовище і його параметри для точнішого і прицільнішого впливу на дитину з психофізичними порушеннями.

ЛІТЕРАТУРА

1. Баранцев Р. Г. Синергетика в современном естествознании / Р.Г. Баранцев. – М. : Едиториал УРСС, 2003. – 144 с.
2. Князева Е. Н., Курдюмов С.П. Синергетика: нелинейность времени и ландшафты коэволюции / Е.Н. Князева, С.П. Курдюмов. – М. : КомКнига, 2007. – 272 с.
3. Мандельброт Б. Фрактальная геометрия природы / Б. Мандельброт. – М. : Институт компьютерных исследований, 2002. – 656 с.
4. Опанасюк А. С. Сучасна фізична картина світу : навч. посібник / А.С. Опанасюк. – Суми : Вид-во СумДУ, 2005. – Ч. 1, 2. – 223 с.

РЕЗЮМЕ

Т. В. Золотарёва. Фрактальность коррекционного процесса.

В статье сделана попытка определить структуру целенаправленного коррекционного процесса. Проведена сравнительная характеристика процессов прямой и обратной коррекции. Рассмотрены особенности внешнего и внутреннего влияния на системы «личность» и «дефект» детей с психофизическими нарушениями.

Ключевые слова: коррекция, процесс, метод, фрактал.

SUMMARY

T. V. Zolotaryova. Correction is a Fractal Process

The author of the article makes an attempt to define structure of purposeful correctional process. Comparative description of processes of straight and reverse correction is conducted in the article. Features of external and internal influence on systems «personality» and «defect» of children with psychophysical disorders are examined in the article.

Key words: correction, process, method, fractal.